

Prebrisana Belčičevka.

Po narodni pripovedki spisal *Juraj Pangrac*.

Povodju pod Šmarno goro je prekopaval kmet celino ter izkopal iz zemlje turško podkev. „Lej, sin,“ je viknil in udaril s krampom po podkvi, da je zazvenela. „Lej, ta je še od onih žalostnih časov, od onih žalostnih turških časov . . .“

Sin je pobral podkev, jo ogledaval na vse strani ter se spomnil vsega, kar mu je pravil oče že tolikrat o onih žalostnih časih . . . Da, tod so divjale turške zveri, tod po naši zemlji, po naši mili slovenski domovini, grabeč, požigajoč, oskrunjajoč . . . Grabile so te zveri trud in sad žuljavih rok naših pradedov; palile jim domove, težko zgrajene in tako priljubljene; starce so pobijale, otročiče nasajale na sulice in kole; sinove, žene in mladenke pa tirale dol v globoko Turčijo, oskrunjajoč njih vero in čast . . .

„Da, oče!“ je prikimal sin, gledajoč s strahom in gnevom na turško podkev, na spomin Turka — psoglavca. „Da, to je spomin na one čase, na one žalostne, grozne turške čase . . .“

Trdo je udaril oče s krampom po trdi grudi. Sin je spravil podkev, nato pa tudi on težko zamahnil po celini. Molče sta delala dalje, a oba sta razmišljala o onih grozno žalostnih turških časih . . .

Kaj vse hudega se je dogajalo našim pradedom v onih časih, o tem bi nam mnogo vedela povedati, ako bi znala govoriti, s krvjo oškropljena in od turških krogel razbita obzidja naših cerkvá, osobito pa nepremagljivi tabori na Marijini gori — tako se je zvala tedaj Šmarna gora — pri Sv. Tilnu nad Repnjami ter pri Sv. Marjeti v Gozdu*) — kakor se je imenovala nekdanj župna cerkev Sv. Marjete v Vodicah. Toda nemi kamen molči. Ne molči pa ustno izročilo naših pradedov ter pisana zgodovina slovenskih pokrajin. Ta nam z opravičenim gnevom riše strašno „turško klanje“, ki se je le prepogostokrat ponavljalo po naši očetnjavi. Hkrati pa proslavlja junaske pradede naše, ki so se borili z ljutim sovragom kot razjarjeni levi „za krst sveti in svobodo zlato“.

Težko in molče sta udarjala s krampom po trdi grudi oče in sin. A ko sta v tretje prekopala do vrha celine, je stalo solnce le še tri pedi nad Triglavom. In tedaj je rekel sin: „Belčičevka iz naše vasi, sem slišal, je pa le uročila Turke ter jim fige pokazala in ušla. Ni li res tako, oče?“

„Resnica je to, ljubi moj sin, resnica. Take premetene in prebrisane ženske pa ne dobiš izlepa kakor je bila Belčičevka. Ha, ko bi znal vsakdo, kogar so pobasali, Turke tako dobro ukaniti ter jim ob belem dnevu zmešati štrečno na celi črti kot ta preprosta, a pogumna žena, potem bi se tem zverem ne skominalo tako jako po naših krajih, to rečem!“

In pravil je oče:

*) Po potresu l. 1895., ki je vodiško cerkev na Gorenjskem docela razrušil, so ta tabor odstranili.

Lej, tam pred našim gozdom, za streljaj v stran od okrajne ceste, tam je stala v onih časih prijazna kmetiška hiša. V tej hiši so prodajali kruh. Tam so bivali Belčičevi.

Nekega dne je bila Belčičevka sama doma, mož in sin sta podirala bukve pod Goro. Pekla je kruh. Ravno je segla po loparju, da bi vzela kruh iz peči, kar ji poči nenavaden paket konjskih kopit na uho. Razmišljati ni utegnila, kaj naj bi to pomenilo; naglo je segala z loparjem po hlebih in jih jemala iz peči. Prijetno je zadišalo po kruhu; zapečen je bil tako lepo, da bi ga sami angelci jedli, ko bi imeli zobe.

Zdaj zaropotejo duri. In ko se odpro, je stal pred prestrašeno gospodinjjo čisto pravi Turek, oborožen od nog do glave, z dolgimi mustačami in v širokih hlačah.

Belčičevka obledi ko zid in kar sapo ji zapre. Zdaj ji ni bilo treba še izpraševati, kaj je pomenil paket konjskih kopit. Za Boga, Turki so pridrli zopet v deželo!

Držala je še vedno hlebec kruha v roki, ki ga je bila vzela z loparja, ko je stopil Turek v vežo. Ko bi mogla, bi zavpila na ves glas, da bi jo čula mož in sin pod Goro. A strah jo je tiščal še vedno za grlo, da ni mogla spraviti besedice z jezika. Pa tudi pomagalo bi pač bore malo ali pa nič, ko bi zavpila: kaj bi mogel pomagati mož in sin, ko kar mrgoli Turkov pred hišo! Zbežala bi in se skrila. A kam, kako, ko je povsod Turek, Turek, Turek.

Turek, ki ga je bil poslal poveljnik v hišo, da bi pozvedel kaj natančnega o okolici, je silil z vprašanji v Belčičevko, a iz nje ni bilo spraviti besedice. Stala je kakor okamenela pred ognjiščem z vročim hlebcom v roki in z velikimi, izbuljenimi očmi, iz katerih sta govorila strah in groza.

Zdaj je začel že trdo stopati Turek pred prestrašeno Belčičevko, ko le ni odgovorila na nobeno njegovo vprašanje. Žugal ji je s strelo v očeh in s težko svojo roko.

Ubogi ženi se zašibe kolena in vsa se strese. „O Marija z Gore, pomagaj, pomagaj!“ zamoli v srcu. Zdajci ji šine dobra misel v glavo. „Postreži Turku s svežim kruhom!“ ji je rekel dober glas. Hitro iztegne roko ter ponudi rdečehlačarju hlebec. Turek ga vzame ter ga nese poveljniku. Temu je bil kruh tako všeč, da je prav rad vzel še druge hlebe. Belčičevka mu jih je pa še rajša dala. Oh, kako pa je trepetala pred Turki!

Poveljnik reče zdaj: „Nič ne boste požigali te hiše, kjer umejo peči tako okusen kruh; temveč zvežite gospodinjjo, polovite še njeno družino ter vse skupaj tirajte v našo deželo. Pri Alahu,*) ne storim jim krivice! Le kruh mi bodo pekli, dober kruh, kakršnega še ni okusil moj jezik, kar živim, in ki ga umeje peči edinole ta Slovenka izpod Marijine gore.“

*) Alah = turški Bog.

Izgovorjeno — storjeno. Poiskali so moža in sina, zvezali vsem trem roke z dolgo močno vrvjo, ki so jo pripeli konjem na rep, in hajdi v globoko Turčijo!

II.

Tri dni so že potovali, a v Turčijo še niso dospeli, in tedaj reko Turki: „Belčičevka, ali znaš še boljši kruh speči kakor si ga doma?“

„Lagala bi, ko bi rekla, da ne. Samo lepe bele moke ni,“ je odgovorila, do smrti izmučena.

„E, lepo belo moko bomo že dobili, za to ne skrbi.“

„Pa kvasu ni, mleka, jajec!“

„Ničesar ni na svetu, da bi ne dobil pravi Turek v roke!“

„Potem pa vam spečem dobrega, da nikoli tako. A če bi radi še posebno dober kruh, bom pa prilila vanj še soka dišečih koreninic, in kar v ustih se vam bo staljakor ambrozija, tako bo dober.“

„Pa kje bomo dobili dišečih koreninic?“ so jo vprašali zdaj. In ona je odgovorila: „Po žitnem polju rastejo. Če dovolite, jih gremo mi trije iskat?“

„Če vas izpustimo, pa vas več ne bo nazaj!“

„O, prišli bomo, prišli nazaj; saj pravi naš milostni poglavar, da se nam bo v Turčiji dobro godilo. In ko bi ubežali, kaj nam pomaga? Naše noge so trudne in slabe, vaši konji pa iskri in skočni. In polovili bi nas, in gorje nam potem, ko bi prišli enkrat v nemilost vašemu in svojemu poglavarju in gospodu!“

Turki so se zdaj ustavili in razjahali konje. „Pa pojdite,“ reko, „in naberite dišečih koreninic po žitnem polju. A preden solnce zaide, se morate povrniti. Gorje vam, ko bi se tako ne zgodilo! Poiščemo vas in vam vzamemo brez usmiljenja glave.“

„Ne bo treba,“ reče Belčičevka. Nato pa se odpravijo vsi trije po dišečih koreninic. A ne gredo jih nabirat na zlato žitno polje, ampak v temni les, ki se je razprostiral neizmerno daleč onostran žitnega polja.

Ko so bili že globoko v lesovju, se šele ustavijo, in mati reče: „Oče, ura je prišla, uidi!“ Oče je pogledal po ženi, po sinu, in ta pogled je govoril: „Kaj pa vidva? Ali ne uidemo vsi trije skupaj? Ali hočeta morebiti vidva nazaj k Turkom?“

Mati je brala to v pogledu očetovem. In rekla je: „Oče, midva morava še nazaj, drugače smo izgubljeni vsi. A ponoči uideva. In preden napoči mlado jutro, bova že daleč, daleč za tremi gorami.“

Segli so si žalostno v roke in pogledali so si žalostno v oči in pri srcu jim je bilo hudo, da nikoli tako.

„Na snidenje torej čez tri dni pod Marijino goro,“ je izustila mati in si brisala solze. Bilo ji je pri srcu kakor da bi se za večno poslavljalā od moža. „O, Bog daj in ljuba Marija z Gore!“ je vzdihnil popolnoma potrto oče. Sin je objel očeta in prosil: „Oh, oče, ne hodite sami; vsi trije ali pa nobeden; meni kar srce pravi, da vas poslednjikrat gledajo moje oči.“

„Umiri se, moj sin! Dobro sva vse premislila z materjo; edino na ta način je upati, da se nam beg posreči. Lej, moje stare in trudne noge so težke in ne morejo hiteti, kakor bi bilo treba. In ko bi ubežali vsi trije ponoči, bi jaz zaostal, in Turki bi me pobili. Tako pa me vidva dobita jutri že daleč, daleč za tremi gorami, kjer bomo že varni pred zasledovanjem sovragovim.“

Stisnili so si še enkrat roke, zajokali, da bi se jih usmilil tudi kamen ob potu, ter se razšli.

Oče jo je prasnili po temnem lesu dalje preko gore. Kmalu ga je zakrilo košato bukovje. „Nikdar več ne vidim očeta,“ je zajokal iznova sin. Mati mu je obrisala solze in ga tolažila, a je bila sama še bolj tolažbe potrebna. „Tudi meni pravi srce, da se ne vidimo več, Bog se nas usmili!“ je rekla, naglo nabrala upijanljivih, a ne dišečih koreninic, nato pa odhitela s sinkom k Turkom nazaj.

„Pa kaj bova odgovorila, če naju vprašajo po očetu?“ je dejal sin. „Divja zver ga je požrla, porečem,“ je odgovorila mati.

K sreči ni nihče pogrešil očeta. Belčičevka je pripravila za peko. Kakor na igli je hitela. Kruh, ki je vanj prilila soka upijanljivih koreninic, je bil kmalu pečen. Zadišalo je tako prijetno po njem, da so se Turkom kar sline pocedile. „O Marija z Gore, pomagaj, pomagaj!“ je hitela mati in rezala Turkom kruh. In Marija z Gore je res pomagala.

Turki so slastno uživali otrovani kruh ter se neprenehoma zalivali z močno starino, ki so jo uplenili v bližnji grajski kleti. Toda drug za drugim so cepali po tleh kakor muhe, omamljeni in nezavestni. Mati in sin to priliko uporabita ter neopažena izgineta iz turškega tabora . . .

III.

Solnce je stalo že visoko na nebu, ko se jamejo drugi dan prebujati Turki. Glave so jim bile težke, noge negotove. Zdaj se prebudi tudi glavar. S hropečim glasom zavpije: „Vode, studene vode na glavo!“

Naglo so pri glavarju. Z mrzlimi obkladki in z mrzlo vodo mu močijo in hlade razbeljeno čelo. „Hu, a-hu-hu!“ je pihal glavar, se premetaval nemirno na ležišču in se prijemal za razbeljeno glavo. „Pri Alahu, poginiti mi je! Zavdala mi je čarovnica! O, Alah, mogočni Alah, kaznuj nevrednico, maščuj se nad njo in njenim zarodom! Hu, hu, ahu-hu! . . .“

Za nekaj trenutkov je zopet zavpil: „Pa kje imate baburo? . . . Kaj stojite? — Pojdite in pobijte to kačjo zalego! Pogine naj ko pes ob cesti! Črni vrani ji naj izkljujejo oči!“

Šli so, da bi pobili Belčičevko, moža in sina, a teh ni bilo več v taboru. Bili so že bogvekje — za tremi gorami. „Prekanila nas je svojat; ušli so besi!“ so sikali Turki jeze in škripali z zobmi. „Za njimi, za njimi! Žive morate dobiti v pest!“ je vpil glavar srdito ter si od onemogle jeze trgalo obleko s telesa.

Turki so poskakali na čile konjiče in zdrčali na vse vetrove. A dasi so iskali ves dan, zasledili le niso beguncev; ne duha ne sluha ni bilo več po njih!

Turki so kleli, a beguncev le niso mogli prikleti. Glavar, ki je že toliko okreval, da je mogel drugi dan na čilega vranca, je ukazal, še ves zelen od jeze, zanetiti bližnji grad, ki so ga že itak oropali. Turška drhal si je hladila jezo, zroč v velikanski plamen, ki je švigal na vseh straneh iz grajskega poslopja, ter odjezdila dalje v globoko Turčijo . . .

Po mnogih neprilikah in nezgodah sta dospela Belčičevka in sin srečno na svoj dom v Povodje. Za srečno rešitev sta se šla vsako leto povečkrat zahvalit Mariji na Goro.

Mož se ni povrnil. „Samo da bi ga Turki ne ujeli!“ je zavzdihnila Belčičevka vselej, kadar je pravila radovednim ljudem, kako je pekla širokohlačarjem kruh. „Samo da bi ga Turki ne ujeli!“ je torej zavzdihnila pa pristavila: „Zakaj kdor pride Turkom živ v pest, zanj bi bilo boljše, da bi ne bil rojen. A jaz bi jim še rada pekla kruh, samo da bi možu ne storili nič žalega.“

Tako je pravil kmet sinu. Solnce je tedaj že zašlo, da nista vedela kdaj, in storil se je že mrak. Zadela sta težke krampe na ramo ter odkorakala molče domov. Menda sta iznova razmišljala o onih žalostnih in groznih turških časih.

Kos in trnjolica.

Spisal Mihael Levstik.

Bila je zopet mila, cvetoča pomlad. Na vrh vitke smreke, ki je rasla ob gozdnem robu, je ob solničnem vzhodu in ob večernem mraku sedal kos. Njegova doneča pesem se je razlegala daleč naokolo, in vse stvari v bližini so slastno poslušale te čarobne glasove. Tudi skromna trnjolica, ki je rasla v družbi drugega grmičja pod smreko, je bila vsa zamaknjena v prelepo kosovo petje.

Nekega dne je kos brskal v grmovju in si iskal med listjem hrane. „Oj, ljubi ptiček,“ ga boječe nagovori trnjolica, „kako rada bi slišala tvoje prekrasno petje prav iz bližine. Kako hvaležna bi ti bila, ko bi kdaj sedel tudi na moje veje in tukaj zapel svojo čarobno pesem!“

„Predrznost,“ se ošabno obregne kos, „na tak plevel pač ne sedam!“

Leto se je bilo nagnilo h koncu, in prišla je nenavadno huda zima. Debel sneg je pokrival goro in plan, ubogi ptički so umirali od lakote in mraza. Ves sestradan in prezebel je stikal kos po grmovju, koder je še molelo iz snega, če bi morebiti ujel kakšno zaostalo jagodo, da bi si uto-lažil moreči glad, ali če bi našel vsaj varno zatišje, kamor bi se umaknil silnemu mrazu.

Pride do trnjolice, ki je skrivala med svojimi gosto zapletenimi vejami obilo modrikastih jagod. „Oj, prežlahтна cvetka, odpri mi vendar svoje naročje, da se ondi malo ogrejem in okrepčam ob tvojem sladkem sadu!“

In glej, trnjolica je radovoljno razgrnila svoje veje ter odprla kosu rešilno zavetje.